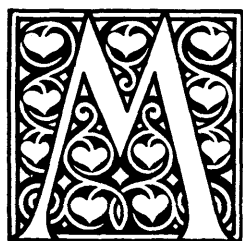

Helbing Ferenc eredeti rajza.

MACSÓ ELFOGLALÁSA.

Második szerbiai támadó hadjáratunk bevezető harcait, amelyek a Közép-Drina menti hegyvidékért Loznica és Zvornik között folytak le, szükségképp ki kellett egészítenie egy másik támadó hadműveletnek is, amely északnyugat és észak felől fenyegette a nyugati Szerbiában gyülekezett szerb haderőket. Mint szerbiai első támadó hadjáratunk során, ezúttal is a Száva—Drina-szögletből kellett kiindulni, amelynek területe a Szávának északra betüremkedő félíve mentén mélyen belenyúlik a magyar birodalom területébe. Ez a mintegy ezer négyzetkilométer területű földdarab valószínűleg éket ver Szlavónia testébe s mindenemű ellenséges betörésnek igen előnyös kiindulópontul szolgálhat. Szerbia ellen tehát — mint ezt az augusztusi offenzíváról szóló fejezetben is kimutattuk — semmiféle nagyobb hadművelet mindaddig nem hajtható végre eredményesen, amíg a Száva—Drina-szöglet, az úgynevezett Macsva, szerb haderő birtokában van. Hisz az itt álló szerb sereg elsősorban is saját területünkre való betöréssel kellemetlenkedhetne, sőt súlyosabb zavarokat is okozhatna, amennyiben elvághatná a monarchia és Bosznia között való összeköttetések egy részét. Ám nemcsak ennek a stratégiai szempontból érzékeny pontnak biztonsága kívánja meg Macsva elfoglalását és megtisztítását, hanem az esetleg más irányból működő seregeink biztonsága is, amelyeket egy ilyen macsvai szerb sereg sikeres előnyomulásuk esetén hátulról veszélyeztetne.

Mikor tehát hadvezetőségünk a szerbiai második offenzívát elhatározta, a Drina felől való támadással egyidőben 1914 szeptember 8-ikán csapataink a Drina—Száva-szögletben is támadást kezdtek: átkeltek a Száván. A támadó előnyomulást és az átkelést megkönnyítette a Timok-hadosztálynak szeptember 7-én való pusztulása, amely a Száva-vonalnak legalább egy részét majdnem védtelenül hagyta. Megkönnyítette továbbá Macsva egész fekvése, mert a drinamenti Lesnicától a Drina és Száva kanyarulatai mentén egészen a Száva-ív keleti végén fekvő Sabácig az egész terület a mi országainktól van körülvéve, úgy hogy egyszerre több oldalról indulhattunk meg ellene.

Ámde ami könnyebbséget ez a földrajzi fekvés s a pillanatnyi harctéri helyzet adott, azt kiegyenlítette, sőt elenyészeltette az az okulás, amelyet a szerbek a mi augusztusi offenzívánkból merítettek. Bár Macsvát már akkor is erős csapatokkal szállották meg és védték, bár már akkor is volt lövészárkuk és mindenféle fedezékük, mégis augusztus 20-ikától kezdve, amikor csapataink első támadó hadjáratukat megszakították, egészen szeptember 8-ikáig lehetetlen erőfeszítéssel új védőműveket létesítettek Macsva egész területén. Bámulatosan értettek hozzá, miként kell Macsvának, a régi magyar Macsónak sajátos terepét a maguk hadicéljaira felhasználni. Az egész Macsó mélyen fekvő sík terület, amelyből csak itt-ott emelkedik ki egy-egy halom, egyébként, különösen a két határfolyó mentén, csupa mocsár és zsombék, amelyet számos apró folyócska és ér szel át és táplál állandóan vízzel. Ahol a mocsár megszűnik, ott annyira agyagos a talaj,

hogy minden esőzés után süppedékessé, járhatatlanná válik. Ez okból Macsó általában alig járható, hadseregnek a maga nagy készleteivel egyáltalán járhatatlan terület, kivéve azt a néhány műutat, amely a mocsaras és agyagos területen átvezet. Ezek a műutak néha sok kilométer hosszúságban több méter magas töltésen húzódnak végig. Ezek a töltések kész védelmi vonalat nyújtottak a szerbeknek, annyival inkább, mert nagyjából a Száva és a Drina mentét követik s csak itt-ott, ahol a folyók túlságosan elkanyarodnak, távolodnak el tőlük.

Ahol nem találtak ilyen kész mesterséges vagy természetes védőállásokat, ott megteremtették nagy gyorsasággal és csodálatraméltó leleménnyel. A talaj agyagja, az erdőkből és gyümölcsösökből kivágott fatörzsek, összehordott ágak, rözse, deszka, kiaszott kukoricaszárak roppant tömege mind-mind anyag volt nekik nagyszerű hadiépítkezésükhöz, amely nagyjából teljesen fedett, legtöbbször két méter mélységű lövészárkokból állott, amelyeknek egy-másfél méter vastagságú agyagmellvédjén két lőrészor volt: egyik a mellvéd felső részén, másik a mellvéd tövében. Amellett az egyes lövőárkok-csoportok úgy voltak elrendezve, hogy három oldalra nyújtottak kilövést, tehát védhetőek voltak a kétoldali átkaroló támadással szemben is. Az egyes fedezékcsoportok egymást külön-külön is támogathatták.

Mindegyik lőrész mellett földbevájt kis üreg volt a lövész számára való nagymennyiségű lőszerrel és kézibombákkal. A lövőárkok előtt legtöbb helyütt sűrűdrót-akadály, mögötte 50—100 lépésnyi távolságban újabb lövőárkok, amelyet az előbbivel futóárkok kötöttek össze. Mindehhez földalatti tágasabb kamrák a tiszték, az irodák és még mélyebb árkok az ágyúk és mocsarak számára.

Ilyetén védőművekkel hálózta be a szerbek mindazokat a pontokat, ahol csapataink támadásától tartottak, kivált a Száva mentén. Igazi éleslátással keresték ki azokat a helyeket, ahol csapatainkat akár hónapokig is feltartóztat-

hatták, anélkül hogy hozzájuk lehetett volna férkőzni. Ilyen támaszpontot szerveztek a Drina és a Száva egybefolyásánál, Rácsa—Crnabara községek vidékén; így szállották meg a Parasnica nevű alig egy kilométer széles földnyelvet, amely mutatójuként nyúlik be Szlavónia és Bosznia közé, védve mind a két oldalán a Száva elég széles medre által; így erősítették meg a Klyucs Bosut nevű széles, téglányalakú félszigetet, amelyet szintén a Száva egyik szélső beszögellése alkot s amely előállása volt a Ravnje falu körül létesített főtámaszpontnak. Ezek védték Macsó területét a Boszniából és nyugati Szlavóniából való támadás ellen. A Szerémség felől Mitrovicával szemben, továbbá Sabác körül voltak különösen erős védelmi vonalaik, amelyeket a szerbek augusztusi offenzívánk tanulságain okulva, nagy előrelátással választottak ki, kivált a folyóparton.

Am mindezzel nem érték be. Épp így meg erősítették minden hátrább eső mocsárszakaszt, úttöltést, kihasználták a terep minden védelemre alkalmas alakulatát, úgy hogy Macsó területe át meg át volt szöve védőművekkel. Hogy milyen arányú volt a szerbek fölkészültsége, legjobban mutatja az az adat, hogy a mintegy 40 kilométer mélységű macsói területen a szerbek kiűzése után 36 egymásután következő védelmi állást találtak csapataink. El lehet mondani, hogy egész Macsó egyetlen óriási földerőd volt, a természet és az emberi ész mindenféle akadályával ellátva s a modern technika minden öldöklő szerszámával felszerelve. Nem csoda, hogy Macsó ellen való második

Elhagyott szerb állások a macsói Glušcinál.

A »Kilophot« Wien felvétele.

Katonáink Racsánál tábori vasutat építenek.

offenzívánk során mindegyik ilyen védőmű, kivált a folyók mentén, külön-külön harctéri szakasszá vált, amelyek mindegyikét egyenként kellett lebírni, mielőtt a macsói hadműveletben résztvevő csapatok egybekapcsolódhattak egymással és a Drinánál harcoló seregeinkkel s a bevezető hadműveletekből kialakulhatott az általános főtámadás Szerbia belseje felé. Nem csoda, hogy volt olyan szakasz, amelynek elfoglalásáért (Parasnica, Ravnje) 48 napig kellett harcolnunk, míg magának Macsó egész területének elfoglalása csak 53 napon át való állandó, véres küzdelem után sikerült.

ÁTKELÉS A SZÁVÁN.

A Macsó ellen való támadás tudvalevően szeptember 8-án kezdődött, amikor Szlavóniában és részben Bosznia északi csücskében, a Posavina-síkságon álló csapataink megkezdték az átkelést a Száván. A hadművelet a Szávafolyónak számos pontján egyszerre indult meg részben sikeresen lerakott pontonhidakon, részben bárkákon. Csapataink tehát nyugat, észak és kelet felől koncentrikusan nyomultak itt szerb területre, természetesen nem mindenütt egyenlő sikerrel és eredménnyel. A szerbek kitűnően megválasztott védelmi szakaszai több helyütt szinte leküzdhetetlen akadályt állítottak csapataink útjába, mindenkifelett pedig lehetetlenné tették, hogy különböző irányból támadó csapataink egyesülhessenek s egységes arcvonalban folytathassák a harcot. Ezzel szem-

ben a szerbeknek megvolt a belső vonal előnye: csapataik egy kör középpontja körül csoportosultak s rövidebb idő alatt juthattak el a körvonal bármely pontjára, mint a mieink. Növelte ezt az előnyt a sabác—lesnicai vasútvonal, mely haránt szeli át Macsó alsó részét. Ennek, valamint több keskenyvágányú rögtönzött tábori vasútnak segítségével gyorsan szállíthatták csapataikat ide-oda, a leginkább fenyegetett pontokra s mindenesetre tarthatták kiváló védelmi állásaikat

addig, amíg megérkezett oda a Macsó védelmére rendelt II. szerb hadsereg, *Stepanovics* Stepa tábornok vezérlete alatt.

Teljesen úgyszólván csak *Kraus* altábornagy csoportjának sikerült az átkelés és azonnal való térfoglalás. Ez a csoport, mely a szerémségi szerb betöréseket diadalmasan leverte, felhasználva a Száva partján beállott pillanatnyi hely-

Első segély a földalatti lövészárokban.

zetet, a Száva-ív délre hajló szárán, Jarak és Hrtkovci tájékán több oszlopban hatolt szerb földre, még pedig két főirányból: észak és kelet felől s a szerbek ellentállását leküzdve, már szeptember 17-én elfoglalta Drenovác száva menti községet. Ennek a csoportnak közvetlen hadműveleti célja *Sabác* volt. Előnyomulását tehát igen kedvező helyzetben folytathatta, mert balszárnyával a Szávára támaszkodhatott, amely azt minden meglepetés ellen a maga medrével megővta. E kedvező körülményt kiaknázva, a csoport erős centrummal és jobbszárnyal dolgozhatott. Arcélét nemcsak dél, hanem nyugat felé, a macsói terület belseje felé is fordíthatta, oldalról fenyegetvén a Mitrovicától délre álló szerbeket. A Kraus-csoport aránylag gyorsan hódított teret s befejezvé az átkelést, szeptember 17-én, 18-ikán és 19-ikén vívott harcokban elfoglalta Drenováctól nyugatra Sevarice és Uzvecse, délre pedig Pricsinovics helységet, úgy hogy Sabáctól mintegy 15 kilométernyire, a Szávánál kezdődő és Uzvecseig húzódó vonalon uralkodott.

Sikeres előnyomulását azonban nem folytathatta, mert a Száva egyéb szakaszain átkelt csapatainknak az átkelés is csak hosszabb harcok árán sikerült, mikor pedig már szerb területen állottak, akkor olyan ellenséges hadállásokkal kerültek szembe, melyekkel szemben csak *állóharc*cal boldogulhattak. Ezeknek a csapatoknak helyzete sokkal kedvezőtlenebb volt, mint a Kraus-csoporté: szárnyukat nem fedezte a folyó s szinte lehetetlen talajon kellett előnyomulniok. Ezenfelül valamennyi csapatunknak szörnyűséges nehézségeket okozott a hosszantartó esős időszak, mely szeptember táján közel két héten át Közép-Európára szakadt s mely tudvalevően lebergi visszavonulásunkat is annyira megnehezítette. Macsó területén, ezen az agyagvidéken, még végzetesebbnek bizonyult ez az általános esőzés, mint Galicia homokságain. Minden út felázott, feneketlen sártengerré vált, amelyben lehetetlen volt mindenféle

közlekedés. Az az egy-két műút, amelyen csapataink haladhattak volna, éppen csak a menetelésre adott volna helyet, de nem a harcszerű kifejlődésre, mert a műutak töltéseinek mind a két oldalán mocsár és mélyen süppedő agyagterület vonult. Ezenfelül a szerbek éppen ezeket a műutakat szállották meg és védték a legnagyobb erővel s tartották állandó ágyútűz alatt.

Katonáink a rossz utakat javítják.

Frankl E. Berlin foto.

Mindez okokból nem bírtunk előrehaladni sem Mitrovica vidékén, sem Ravnjenél, sem a Klyucs Bosutban, sem a Parasicában. Mind egyik területen — a mitrovicai szakaszt kivéve — éppen csak az átkelést sikerült kieroszakolni s azután megkezdődött a lövőárharc mély fedezékekkel, lassú, fáradságos haladással, mely néha napokon át alig volt nagyobb 100—150 méternél. Amellett a lövőárkok megteltek vízzel s katonáinknak valóban elképzelhetetlen fáradságokat és viszontagságokat kellett kiállaniok a világháborúnak ebben az első állóharcában, melybe tüzéségünk ütegei a kis távolságoknál fogva nem is az ellenség, hanem a saját területünkön állva szóltak bele.

A Kraus-féle csoportnak mindaddig nem lehetett előnyomulnia, amíg a többi, tőle nyugatra működő sereg annyira előbbre nem jut, hogy együttműködhet vele. Enélkül azt kockáztatta volna, hogy a szerbek teljesen elvágják, oldalt, hátba és szembe támadják, tehát három tűz közé fogják.

Változást ebbe a helyzetbe csak szeptember vége hozott, amikor két monitorunknak, a

»*Temes*«-nek és a B. őrnaszádnak *Wulff Olaf* sorhajóhadnagy parancsnoksága alatt sikerült Belgrád alatt áthatolnia a Szávát elzáró aknasoron s ezernyi veszély között, parti ütegek s úszóaknák mellett elhaladva, eljutnia a Száva macsói szakaszába, ahol jelentékeny tényező voltak további sikereinkben, elsősorban újabb csapataink szerencsés átkelésében. Szeptember 28-án már jelenthette *Potiorek* tábornok, hogy »összes csapataink szerb területen vannak és a véres harcokban kivívott pozíciókban állják a folytonos makacs támadásokat, amelyek mindig az ellenség jelentékeny veszteségeivel végződnek«. A jelentésnek ez a része vonatkozik a macsói harcokra is, ahol közben minden tartalékkal felvonult a mintegy öt hadosztálynyi szerb II. hadsereg s ellentámadásokkal igyekezett kiszorítani csapatainkat arról a keskeny, helyenként alig egy kilométernyi földszávról, melyet csapataink a Száva mentén szerb területtől megszállva tartottak. Ez ellentámadások visszaverése után macsói haderőnk újból támadásba ment át, persze kisszerű, elaprózott támadásba, amilyent az állóharc megenged.

HARC A PARASNICÁÉRT.

Macsói csapataink közül legnehezebben azok jutottak előre, amelyek nyugat felől, a Száva és a Drina egybetorkollásának vidékén, különösen a Parasnicán át nyomultak Szerbiába. Ez a Parasnica öt kilométer hosszú és átlag egy kilométer széles földnyelv, amely közvetlenül a Drinának a Szávába való ömlése

fölött, attól északra nyúlik be nyugati irányban Bosznia és Szlavónia közé. Három oldalról a Száva-folyó határolja. A szerb föld irányában kiszélesedik, úgy hogy Szerb-Rácsa község és Omerov-csardak között mintegy 3—6 kilométer a szélessége. A földnyelvet kelet és délkelet felől, éppen ebben a legnagyobb szélességben lezárja a Száva mentén Ravnjeből Crnabarába vezető műút, mely egészen sajátos vidéket határol el. A Parasnica valósággal úttalan bozót, melynek alig néhány négyzetkilométernyi területét cserjések és tölgyfák borítják. A keskeny területet a szerbek keresztül-kasulhúzták lövőárkaikkal, amelyek a Száva két karja között futottak s valósággal elfoglalhatatlanná tették. Egyik dandárunk, mely a 11-ik és a 73-ik ausztriai gyalogezredekéből alakult, szeptember 8-ikán kelt át először a Száván, de csak 10-ikén bírt magának állandó pozíciót biztosítani a szerb területen. Ennél tovább azután hosszú ideig nem jutottak. Ezt az eredményt is csak úgy érték el, hogy azokon a pontokon, ahol a műút nagy töltése majdnem egészen a Száva partján, attól két-háromszáz méternyire húzódott, mindjárt a parttól földalatti utakon hatoltak néhány méternyire előre s csak azután bukkantak fel, föld alól ásva meg a nyitott lövőárkot. Szeptember 10-ikétől kezdve így rejtőztek egymással szemben az ellenséges csapatok, amelyeknek sokszor még arra sem jutott alkalmuk, hogy egymásra lőjenek, annyira meghúzódtak a föld alatt. Hiába volt itt minden cselvetés, csak a tüzéség működhetett eredményesen. Eleinte természetesen a szerb tüzéség, amely minden talpalatnyi földet ismert, s még éjjel is biztosan lőtt állásainkra. Csakhamar azonban a mi tüzéségünk is kiismerte az egész terepet, s kivált nehezebb ütegeink igen eredményes munkát végeztek. Közben a gyalogság lassan, ásóval küzdötte magát előre. Verejtékes, gyötrelmes munka volt, amíg 40—50, sőt helyenként 20 méternyire is megközelítették katonáink az ellenség hadállását árkokkal és aknákkal. Azután megint szünet következett: a

testi munkának szünete, de helyette annál fárasztóbb volt a lelki feszültség, amellyel figyelni kellett az ellenséget. A közelség hasznos is lehetett, veszedelmes is. Ha az ellenség éberebb, rajtunk tör, mielőtt kárt tehetnénk benne és egyszerre vége annyi nap munkájának: az új árkot elveszítjük. Szerencsére a mi katonáink ébersége bizonyult állandóbbnak és vállalkozó kedve nagyobbak: akárhány ponton hirtelen kiugrottak árkaikból, szuronnal csaptak a szerbekre s így nyertek pár perc alatt annyi méternyi területet, amennyit kétannyi óra alatt sem bírtak volna ásással megszerezni.

Az ilyen hirtelen rajtaütések ellen a szerbek azzal védekeztek, hogy éjszaka állandóan lövöldöztek. Katonáink ennek az ellenszerét is megtalálták. Az éjjeli sötétségben, felhasználva a lövöldözés pár pillanatnyi szüneteit, két-három katona előreugrott s a saját fedezékeinktől néhány lépésnyire földre hasalva, gyorsan gödröt ásott magának. Mihelyt lehetett, újra előbbre ugrott néhány lépést s ismét beásta magát, mialatt az előbbi gödörbe egy másik bajtárs ugrott be a fedezék mögül. Így, ugrásszerűen haladtak előre katonáink, lehetőleg csöndben és észrevétlenül mindaddig, amíg végre egész szakaszok így, gödörrel gödörre haladva, észrevétlenül az ellenséges fedezék közelébe jutottak. Ott aztán megisméltődött a váratlan szuronytámadás, rendszerint a mieink győzelmével. Így folyt ez a harc egész szeptemberen és októberen át, ez utóbbi hónap 26-ikáig, amikor nagy nehezen elfoglaltuk az öt kilométer hosszú, tehát legfeljebb egy órajárásnyi terület legnagyobb részét, hátraszorítva a szerbeket egészen a nagy úttöltésig, vagy mint hivatalosan jelentéseink nevezik, a crnabarai gátútig. A parasznikai szerb csapatoknak példátlanul szívós ellentállása itt bizonyára ismét súlyos harcokat idézett volna fel, a macsói szöglet e kulcsáért, ha közbe nem jön a *ravnjei áttörés*, mellyel az egész macsói hadjárat döntő fordulathoz jutott.

A MITROVICAI ELŐRETÖRÉS.

Mielőtt azonban erre a döntő hadműveltre sor kerülhetett, előbb ki kellett egyenlíteni harcvonalkat, mely a mitrovicai szaka-

Ravnje környékének repülőgépről készült fényképe.

szon egészen a Szávához volt szorulva s hosszú ideig képtelen volt tért nyerni déli irányban. Már pedig ennek a gróf Salis tábornok parancsnoksága alatt álló csoportnak előbbrejutása nélkül a többi szakaszon álló csapataink sem boldogulhattak, vagy legalább is nem nyomulhattak előre nagy kockázat nélkül. Ezenfelül ennek a csoportnak volt feladata, hogy összekötőtag legyen a Sabác ellen működő és a Ravnjenél álló csoportok között, azokat oldalról támogassa és csatlakozó szárnyukkal együttműködjék.

A Salis-csoport sikeres előnyomulásához fűződő nagy érdek folytán a hadseregparancsnokság újabb erősítéseket irányított ide, amelyek Mitrovicától nyugatra átkeltek a Száván és egyszerre lendületet adtak az egész arcvonalnak. A csoport, melynek arcvonala Mitrovicától nyugatra 10—12 kilométernyire terjedt, makacs harc után kivetette a Mitrovicánál erős fedezékekben álló szerb erőt állásaikból, mialatt a jobbszárny elfoglalta Gorna-Zasavica községet. A csoport zöme czalatt tovább nyomult a Mitrovicától délre eső Nocsajszi-község ellen, az országút mentén szuronyrohammal kiverte a szerbeket állásaikból s olyan veszteségeket okozott a szerbeknek, hogy azok *Nocsajt* is kiürítették s mintegy 10 kilométernyire, egészen Glusci községig vonultak vissza dél felé.

A csoportnak Gorna-Zasavicán át támadó jobbszárnya azonnal tovább nyomult nyugat felé és oldalba fogta a Ravnjenél húzódó, eddigig bevehetetlen szerb hadállást. Ezzel az

ütközettel, mely a szerbeknek három heti ellentállását törte meg e ponton, a macsói terület egész északi része hatalmunkba került, a félkör, amelyet a macsói szerb haderők körül vontunk, teljessé lett és szűkebbre szorult a mitrovicai csoport győzelmes előretörésével. Még egy nevezetes eredménye volt ennek a sikernek: a gróf Salis csoportja jobbszárnyával immáron néhány kilométernyire jutván Ravnjetől végre beleszólhatott az ott régóta folyó nehéz harcba.

Tiszti fedezékek Szerbiában a urbováci mocsarakkal szemben. Révész és Btró felv.

De megtalálta a csoport a Kraus-féle csoporttal való rég szükséges kapcsolatot is, mihelyt Nocsaj elérése után tovább nyomult dél felé, hogy a Glusci felé visszavonuló szerbeket lélekzethez jutni ne engedje. Az úton, mely itt a Bitva mocsárvidéken vezet keresztül, nyolc híd vezet át a Bitván és mellékvízein. Mindegyikért külön harcot kellett vívni a mi katonáinknak, mialatt a szerbek Gluscinál megszállották rég elkészített hadállásaikat. Ám itt sem állhattak meg sokáig. A községtől keletre, mintegy órajársnyira fekvő Uzvecse községben már Kraus altábornagy jobbszárnyának csapatai álltak, amelyek oldalról támadtak Glusci ellen, úgy hogy a szerbek csakhamar kénytelenek voltak két oszlopban ismét dél felé, a Metkovics és Bogatics felé vivő országúton visszavonulni. E két községtől északra terül el a Kitog nevű mély rétség, amelyen a szerbeket ugyancsak előkészített fedezékek várták.

Katonáink gyors iramban és nehéz harcok között tették meg ezt az utat Macsó belsejébe,

miközben át kellett vergődniök a macsói északi mocsárvidéken is. Szinte kívánatos volt nekik tehát az a pihenő, amelyet Metkovics előtt való megállásunk juttatott nekik s csak egy részüket foglaltak el fedezékekből való állócsatározással. Az előnyomulás megakasztását a harcvonal e szakaszán szükségessé tette a macsói harctér nyugati részén mutatkozó helyzet. Míg ugyanis macsói harcvonalunk közepe és keleti szárnya már átlag 15—20 kilométernyire állott szerb területen, addig a Drina—Száva-tájékon alig 1—2 kilométernyire, helyenként még ennyire sem jutottunk beljebb a határtól. A csapataink által megszállott vonal ekkor a Jerez-folyó vidékétől Gluscin át Nocsaj és Radenkovics között, Zasavicáig s onnan Ravnjeig haladt. Elsősorban tehát macsói harcvonalunknak messze hátramaradt nyugati jobbszárnyát kellett előbbre juttatni, csak azután lehetett gondolni a további előnyomulásra.

A RAVNJEI ÁTTÖRÉS.

Macsó északnyugati sarkában fekszik Ravnje falu, a Száva egyik fölöttébb szeszélyes kanyarulatánál. Dél felé a drinamenti szerb vidékkel és kelet felé a Száva mentén Mitrovicával Szerbia egyik legnevezetesebb műútja köti össze, amelyet a szerbek már 1908-ban kezdtek építeni, az annexiós válság idejében, amikor először vált fenyegetővé a helyzet a monarchia és Szerbia között. A hatalmas munka a világháború kitörésekor már készen volt s nemcsak közlekedési, hanem hadicélokra is kellőképp ki volt képezve. Az útvonalnak közepén van Ravnje község, mely a szerbek védelmi és támadó terveiben egyaránt nagy szerepet játszott: földsáncainak, mély fedezékeinek az volt a feladata, hogy háború esetén állandó ék legyen az északnyugatról, Boszniából és Nyugat-Szlavóniából, valamint északról, a Szerémségből előretörő osztrák-magyar seregek között. Ennek a hivatásának a ravnjei támaszpont macsói offenzívánk idején meg is felelt: legtovább tartóztatta fel csapatainkat.

A szeptember 8-iki általános átkelés alkalmával csapataink két oldalról törekedtek e község felé. Az egyik nyugat felől a Klyucs-Bosut nevű félszigeten át, a másik északról Pusta Klestevica és a Száva kelet felé futó

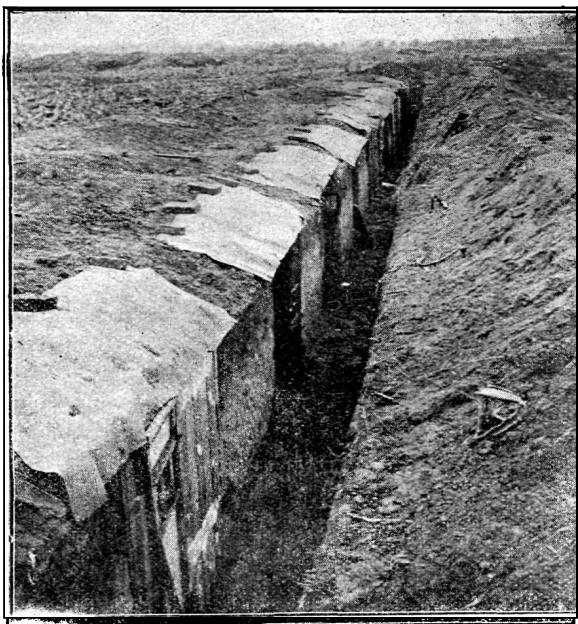
Csapataink elkeseredett küzdelmei a szerbekkel Ravnje körül 1914 október 19-én.

Matejko Th. rajza.

szakaszán át. Maga az átkelés sikerült. Csapatunk mindenütt átjutottak a folyón, de a bámulatos szerb fedezékekkel szemben, amelyek itt talán még tökéletesebbek voltak, mint Macsó többi védelmi szakaszán, nekik is be kellett magukat ásniok a földbe s emberanyagunk kímélése okából meg kellett kezdeniök az emésztő, lassú, de óvatos és kevesebb kockázattal járó pozícióharcot. Heteken át való fáradozás után fokonként jutottak előbbre egy-egy kilométerrel, hogy azután a szerbek ellentámadásával szemben makacs védelem után újra feladják. Egyenes támadással ezt a hadállást elfoglalni nem lehetett. Csak jelentékeny tüzérség és oldalt és hátba való támadás szoríthatta ki a szerbeket állásaikból, amelyek olyan mesterien voltak készítve, hogy hosszú időn át ütegeinknek is ellentállottak. Amellett a szerbek itt jelentékeny erőket vontak össze, úgy hogy két hónapon át minden erőfeszítésünk hasztalan volt: e ponton az egész macsói hadjárat megakadt.

Végre fordult a helyzet a mitrovicai előretöréssel. Salis gróf csoportjának jobbszárnya Gorna-Zasavica elfoglalása után előnyomult a Ravnje felé vivő műút mentén s oldalt fenyegette a szerbek Ravnje körüli hadállását, melynek nagy részét és főképp hátát a vrbováci mocsár jórészt fedezte gyalogságunk ellen, ámde nem nyújtott védelmet a mi tüzérségünk ellen, amely a zasavicai siker után azonnal munkához látott. Mialatt ütegeink a Száva

Osztrák-magyar tiszti fedezékek Szerbiában a vrbováci mocsarakkal szemben. Révész és Biró felv.

nyugati szakaszán, főképpen egy Pusta Klestevicánál álló rejtett üteg teljesen magára vonta a szerbek figyelmét, egyik tarackütegünk Zasavicától nyugatra egy alacsonyabb dombon olyan szerencsésen megválasztott rejtett állásba vonult, olyan mélyen beásta magát, hogy a szerbek minden kutatás és kémkedés dacára nem bírták felfedezni, holott majdnem két héten át ontotta rájuk gyilkos lövedékeit mindössze négy kilométer távolságból. Egy katonai szakíró, aki látta ezt az ütegállást, ezt írja róla:

»A maga nemében elsőrendű mestermű, melyhez foghatót eddig sem az északi, sem a déli harctéren nem láttam. Egy kukoricaföld kellős közepében, úgy hogy 50 lépésről nyomát sem lehet látni, egész földalatti városka épült. Minden rendelkezésre álló anyagot, követ, deszkát, nádat, üres konzervdobozokat (ezeknek összetolásával csináltak kürtöket) a legnagyobb leleménnyel használtak fel. A parancsnoknak és minden tisztnek megvolt a külön »szobája«, a legénységnek kettesével a külön hálófülkéje. Minden földalatti helyiség simára gyalult deszkával van bélelve. A futóárkokból kényelmes lépcsők vezetnek ki. Az egész valami sajátos csinosság, sőt lakályosság érzését kelti a szemlélőben.«

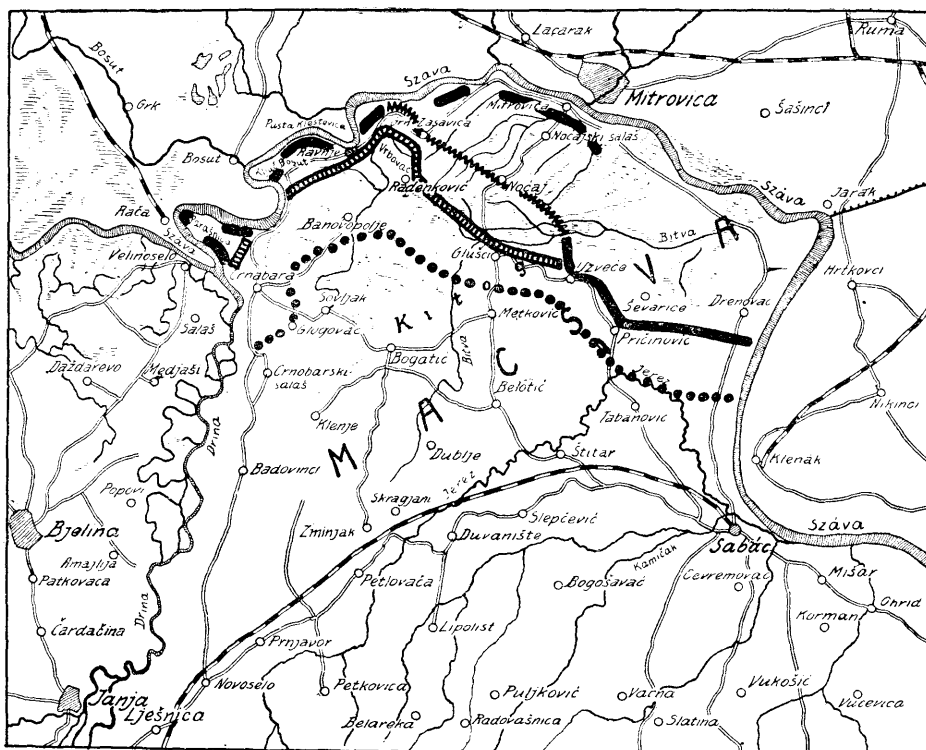
Ezt a képet Roda-Roda, a kiváló haditudósító, így egészíti ki a maga leírásával:

»Az ütegállás felőtli láthatatlanságával tűnik ki. Ámbár egész város van a földbe ásva, sehol semmi nyoma a talaj feltúrásának. A földmunkának ez a gondossága olyan tökéletes, hogy négy méternyről sem veszi észre az ember, amikor odaér. Ezt semmiféle kém vagy felderítő fel nem fedezheti. A tarackok mélyen a földben állnak, mintha tornyokba volnának falazva, szájadékuk még lövéskor sem éri el a föld szintjét. A földalatti helyiségek mindegyikében rendes ajtó, ablak, fekvőhely, asztal, szék, melyeket talán valamiféle, az üteghez sodródott asztalos készített. Hetekre, hónapokra, sőt szemlátomást minden eshetőségre gondolva, az egész télre berendezkedtek itt.«

Ez a taracküteg, mely a szerbek állásait keletről állandóan lőtte, először rendítette meg a szerbek ravnjei vonalát. A szerb vezérkar hivatalos jelentése már október 20-ikán így panaszkodik:

»A Száva-folyó mentén, Mitrovicánál, az osztrák és magyar csapatoknak szerencsés tüzérségi pozícióból sikerült gyilkos ágyútűz alá fogni a Zasavicától nyugatra, a prijeki úton felállított szerb csapatokat.«

Mialatt a ravnjei szerb hadállás keleti szárnyán ezek történtek, nyugat felől a Klyucs Bosutban beasott csapataink árkázmunkával és aknákkal egyre közelebb férkőztek a műút mentén mintegy tíz kilométernyi vonalban húzódó szerb hadálláshoz. Ilyképpen október harmadának elején egyre szűkebbre szorult csapataink félköre a ravnjei támaszpont körül. Megjelent a Száván két sekélyjárású monitorunk s egész közelből lőtte a szerb hadállásokat. Október 27-én azután egészen váratlanul jelenthette Potiorek tábornagy, hogy a délboszniai győzelemmel egy napon, október 25-ikén csapataink Ravnje közelében két erősített ellenséges állást rohammal bevették s e közben négy gépfegyvert, hatszáz puskát, bombákat zsákmányoltak és számos foglyot ejtettek. Az első sikert mitrovicai seregünknek jobbszárnya aratta kelet felől. Az itt álló szerb csapatok a vrbováci mocsarasba húzódtak vissza, maga a győztes csapat pedig egészen Ravnje falu keleti határáig nyomult előre s ott újból a földbe ásta magát. Ezzel a szerb hadállás jobbszárnya hátra volt

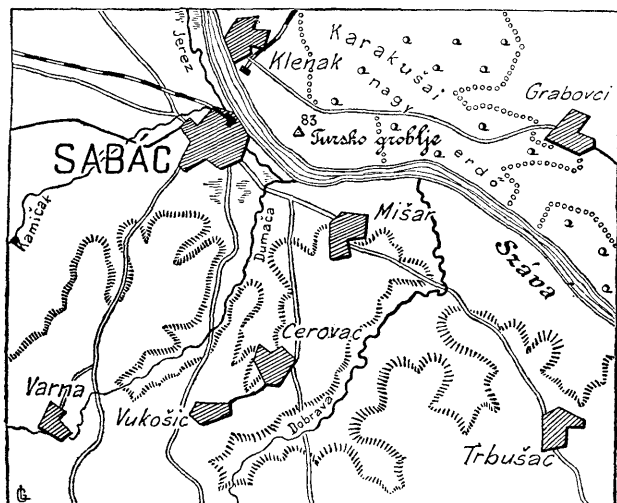
Hadállásunk: — 1914. szept. 29. —••••• okt. 20. —••••• okt. 28. ••••• okt. 29-én.

Macsói hadállásaink 1914. szeptember 10-től október 29-ig. *A Nagy Háború* eredeti rajza.

nyomva, az egész állás megrendült, a döntésnek hamar el kellett következnie. Október 27-én történt az a nevezetes ütközet, melynek folyamán csapataink elfoglalták Ravnje helységet s a körülötte levő összes hadállásokat, majd a győzelem lendületében szuronyrohammal verték ki a visszavonuló szerbeket a műút hatalmas töltése mögött elfoglalt második védelmi állásból. Magyar népfelkelők, különösen a nagyváradi 37-es ezred katonái négyszer intéztek szuronyrohamot a műút ellen, míg végre 2 órai harc után a szerbek elmenekültek tarthatatlanná vált pozíciójukból. Hatszáz szerb katona holttestét találtuk a lövészárokokban s igen sok sebesült szerbet fogtunk el. Ezenfelül négy ágyú, nyolc gépfegyver jutott a kezünkbe, öt tiszt és ötszáz sebesületlen szerb a fogságunkba.

A ravnjei állás elfoglalásával döntően törtük át a szerbek vonalát. A nevezetes áttörés művelete egy haditudósító leírása szerint, aki az adatokat ott a helyszínen katonai forrásból kapta, így folyt le:

»Egy reggel — 1914. október 27-ének reggelén — hajnali 4 órakor megdőrdültek az osztrák-magyar tarackok és szóltak olyan rettenetesen, céloztak olyan biztosan, hogy lövedékeik megsemmisülést vittek a szerb fedezékekbe. Rémület szállta meg a szerbeket, gyalogságunk, mely

Sabac környékének térképe. *A Nagy Háború* eredeti rajza.

alig pár száz méternyire volt a szerbektől, jól láthatta, mint ugráltak ki a szerbek rémült kiáltozással földalatti üregeikből, mint tépték le ruháikat s emelgették karjaikat az égnek... így folyt ez három órán át. Egyik találat a másikat érte, a nehéz gránátok robbanásai a földalatti fedezékek nem egy részletét összedöntötték, alátemetve védőiket is. De egyszerre — pontosan reggel hét órakor — elhallgat az egész tüzérség, elhallgatnak a szárazföldi ütegek és eltűnnek a monitorok, amelyek eddig a Száva felől irgalmatlanul vettek részt a harcban. A nagy csendben egy akna robban fel kábító dörrenéssel. Tizenkilenc éves fiatal hadnagy robbantotta fel, jeladás gyanánt. És erre a hatalmas jelre egyszerre megelevenedik a harcmező. Minden sánc, minden lövészárk csak úgy ontja a gyalogságot, mely hatalmas ugrásokkal ront a szerb állások felé, bele azoknak kellős közepébe. A szerbek részén senki sem gondolt erre a vakmerőségre. Ott senki sem gondolta, hogy ezek a szuronnal előretörő katonák nem törődnek sem gépfegyverrel, sem kézigránáttal, hanem pár pillanat alatt elárasztják a szerbek sáncait. Az egész dolog olyan meglepő volt, hogy a szerbeket megdermesztette. A szerb fedezékek mélyén berohanó katonáink tisztákat találtak, akik éppen mosakodtak, vagy a tükör előtt borotválkoztak. Teljes lett a rémület, a kétségbeesett védekezés kísérlete rövid és hiábavaló. Aki nem adta meg magát, akit le nem vágtek, esze nélkül futott. Pár perc csak: s a szerbek valamennyi fedezéke üres volt... aki szerb még életben maradt, déli irányba futott... Ez volt a ravnjei reggeli támadás, mely azután háromnapos további harc és üldözés után az összes szerb erőket Szerbia belseje felé vetette vissza.»

Jellemző, hogy ebben az ütközetben hat-száz szerb halottra négy osztrák és magyar halott jutott.

A ravnjei áttörés eldöntötte macsói hadjáratunk sorsát. Csapataink megszállották a műutat, melynek töltése két hónapig feltartóztatta őket. Megjelenésünk visszavonulásra kényszerítette a parasznici szakaszon álló szerbeket is, akik Crnabara község felé vonultak vissza, míg a Ravnjenél megvert szerbek Banovopolje községnél, Ravnjetől délre foglaltak állást. Ám a mieink nem hagyták a szerbeket pihenőhöz jutni. Utánuk nyomultak és sorban foglalták el Szerb-Rácsa, Crnabara, Sovljak és Glogovac községeket a parasznici csapatok, Banovopoljet a ravnjei csapatok, Radenkovicot a zasavici csapatok, amelyek a vrbováci mocsarasból és kiverték az odahúzódtott ellen-

séges csapatokat. A szerbek ellentállása meg volt törve. Harcoltak még ugyan, próbáltak helytállani egyes előkészített hadállásokban, de lábukat a Macsóban többé megvetni nem tudták. Csapataink egysége és összeköttetése helyre volt állítva. Valamennyi haderőnk hatalmas félkörben szorította a szerbeket, akiknek minden hadállását ez a koncentrikusan előnyomuló osztrák-magyar hadsereg átkarolással, sőt bekerítéssel fenyegette. Stepanovics tábornok második hadserege csak úgy menekülhetett meg az elfogatástól, hogy egyik állást a másik után kiürítve, rohamosan vonult visszafelé. Potiorek tábornok november 2-ikán már ezt jelenthette:

»A Macsvában elért sikerünk csak most tekinthető át teljesen. Stepanovics tábornoknak ott harcban volt 4—5 hadosztályból álló II. számú szerb hadserege csak úgy menekülhetett fenyegetett helyzetéből, hogy hanyatt-homlok visszavonult és mindennemű készletét, tréningjét hátrahagyta, miközben számos foglyot is ejtettünk. Az ellenség, anélkül hogy előre elkészített hátulso állásaiból újabb ellenállást fejtett volna ki, egyfolytában a Sabáctól délre elterülő dombvidékre hátrált és szívos, de hiábavaló ellenállást csak még Sabácnál fejtett ki, mely várost vitéz csapataink a november 1-ről 2-ára virradó éjjelen rohammal bevették.«

Mindezt a nagy sikert a ravnjei áttörés után úgyszólván vér nélkül, elenyésző veszteségekkel, kizárólag a kitűnően megvalósított haditervvel és a fölényes operatív vezetéssel értük el.

Négy nappal a ravnjei áttörés után csapataink átlépték a sabác—lesnicai vasútvonalat s ezzel elérkeztek Macsó határára, mely a Cer-Planina tövében s a Dumácsa mentén Sabác alatt húzódik.

SABÁC MÁSODIK ELFOGLALÁSA.

Mialatt lovasságunk Macsó határán túl üldözte a visszavonuló szerb második hadsereg zömét és balszárnyát, Kraus altábornagy csoportja hozzáfogott közvetlen hadműveleti céljának eléréséhez, Sabác elfoglalásához. A csoport balszárnya már a ravnjei áttörés napján előredolgozta magát a Sabáctól északra mintegy tíz kilométernyire fekvő Tabánovicig. Október 31-én a Kraus-csoport balszárnya megindult a Száva mentén Sabác felé. Vele együtt haladt két monitorunk a Száva vizén, ahonnan állandóan oldalról lőtte a Száva

vonására merőlegesen futó szerb lövészárkokat. Monitorok és a szárazföldi rajvonalak így nyomultak mindjobban Sabác közelébe egyre hátrábbszorítva az elkeseredetten védekező szerbeket. A sikeresen előnyomuló balszárnynak azonban meg kellett állni, hogy a Kraus-csoport zöme egy vonalba juthasson vele. Tanácsos volt ez azért is, mert felderítő repülőink jelentése szerint a szerbek Sabác nagyszerűen megerősített hadállásainak védelmére nagy erőt, 24—28 zászlóaljtot vontak össze.

November elsején azután a monitorok, valamint a Klenáknál saját területünkön felállított ütegeink órákon át lötték a szerbek állásait, valamint a város megszállott részeit, úgy hogy a szerbek végre kénytelenek voltak tüzérségünk pusztítása elől kivonulni. Gyalogsági rohamra csupán Sabác északi szegélyén került a sor, ahol november elsejéről másodikára virradó éjjel csapataink benyomultak az akkor már csak utóvédektől megszállott városba. Maga a város úgyszólván romhalmaz volt. A templom s a főbb középületek összelöve, a házak pedig, amelyek az augusztusi ostrom idejéből megmaradtak, tűz által elpusztítva. Az utcákon elesett szerb katonák holttesteit szerte-széjjel. Így találták a várost csapataink, amelyek minden fontosabb pontot azonnal megszállottak. A szerb haderő Sabácból déli irányban vonult vissza, hogy csatlakozzék és együtt működhessen a valjevói medence körül álló első és harmadik szerb sereggel. Kelet felé már azért sem vonulhatott, mert az országút itt a Száva mentén vonul, ahol monitoraink, szerémségi partvédő csapataink és ütegeink tüzelése irtotta volna soraikat.

Visszatérő szerb menekültek.

nek ne szolgálhasson, csak hogy az ellenség minden segélyforrás nélkül maradjon. Járhatatlan utak, elpusztult, felégett, kifosztott, elhagyott falvak jelezték a megvert Stepanovits-sereg visszavonulásának útját. Jellemzi a szerbeknek ezt az országirtó módszerét, hogy visszavonulásuk közben Macsónak eléggé kiterjedt gyümölcsöseit nagyobb részben kivágták, csak hogy táplálékkal ne szolgálhassanak az osztrák-magyar katonáknak.

Amde harcoló csapataink nyomában csakhamar megjelentek az osztrák-magyar hadtápszázlójak és munkáscsapatok, s azonnal hozzáláttak a munkához, az utak kijavításához, a romok eltakarításához, a hadianyagok hulladékainak gyűjtéséhez és kiválogatásához, tábori vasutak építéséhez stb. Óriási halmokban hordták össze a harctereken talált töltényhüvelyeket, srapel- és gránátarabokat, fegyveralkatrészeket, konzervdobozokat s más efféle, egyáltalán minden használati tárgyat, fajtánként szekerekre rakták s a rombadólt házak téglatormelékéből feltöltött utakon átszállították a Száván, ahonnan aztán a hadtápterület vasútjai minden anyagot a maga helyére, a megfelelő gyárba vagy műhelybe szállítottak újabb felhasználás, fe dolgozás végett. Megjelentek Ma-

Az elfogott komitácikat bekísérik csendőreink.

csóban csendőreink is és megtisztították területét a kóbor komitácsiktól és egyéb gyanus elemektől. Macsó területe a monarchia közigazgatása alá került, mely a déli hadsereg főparancsnokságának, illetve a déli főparancsnokság mellett működő délvidéki kormánybiztosságnak ellenőrzése alatt állott.

A macsói győzelem együtt a délboszniai győzelmekkel új helyzetet teremtett a szerbiai

harctéren. Ez a győzelem nemcsak azt jelentette, hogy eggyel több szerb sereget vertünk meg, nemcsak azt, hogy Macsó területről határainkat többé nem fenyegeti közvetlen veszély, hanem jelentette a bevezető hadműveletek győzelmes befejezését, tehát azt, hogy végre az egész szerbiai harcvonalon áttérhetünk a döntő, általános támadásra.

Helbing Ferenc eredeti rajza.